

कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको
तुलनात्मक अध्ययन

लक्ष्मीराज ओझा

परीक्षा क्रमाङ्क : २८०६३४/०७३

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-६०५-२०३-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा
विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपा.शि.
(५४४) पाठ्यांशको आवश्यकता परिपूर्तिको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७३/२०१७

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामाग्रीहरू कहीं कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसमा कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७३/१०/२०

.....

लक्ष्मीराज ओझा

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको (नेपा. शि. ५४४) पाठ्यांशको प्रयोजन पूर्तिका लागि प्रस्तुत 'कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र शोधकर्ता लक्ष्मीराज ओझाले मेरो निर्देशनमा रही तयार पार्नुभएको हो । यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७१/१०/२१

Feb. 03, 2017

.....
प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई

शोधनिर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुरका शोधार्थी लक्ष्मीराज ओझाले तयार पार्नुभएको 'कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०७३) नेपाली पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकको शोधपत्र सम्बन्धित तहका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधमूल्याङ्कन समिति

क्र. सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख/शोधनिर्देशक).....	
२.	प्रा. महेश्वर न्यौपाने (शोधविशेषज्ञ)

मिति: २०७३/११/२४

March, 07, 2017

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधकार्य पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययनमा केन्द्रित छ । यस शोधमा 'कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन' गरी निष्कर्षमा पुग्ने काम गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आफ्नो कार्य व्यस्तताका बाबजुद पनि आवश्यक सहयोग, सल्लाह र सुझाव दिँदै मार्ग निर्देशन गर्नुहुने श्रद्धेय गुरु प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यो शोध लेखन, परिष्कार एवम् परिमार्जन गर्ने कार्यमा उहाँको सल्लाह सुझाव र असल अभिभावकत्व नपाएको भए यो शोध तयार हुने थिएन तसर्थ शोधको श्रेय श्रद्धेय गुरुलाई दिन चाहन्छु । प्रस्तुत शोध शीर्षकमा अध्ययन गर्न स्वीकृति दिई शोध गर्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने गुरुवर्ग प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी, प्रा.डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल, सहप्रा.डा. माधवप्रसाद पौडेल, सहप्रा. केशवराज पोखेल, डा. राजेन्द्र खनाल, श्री गणेशबहादुर बोहरालगायतका सम्पूर्ण नेपाली भाषा शिक्षा विभागका गुरुहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

मेरो उच्च शिक्षाको अध्ययनका लागि जीवनका विभिन्न आर्थिक सामाजिक व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै मेरो अध्ययनलाई उच्च शिक्षामा पाइला टेकाउने पूजनीय मेरा बाबाआमाप्रति ऋणी छु । यस्तै शैक्षिक वातावरण जुटाई शिक्षाप्रतिको सकारात्मक धारणासहित वातावरण मिलाउने तथा प्रेरणा दिनुहुने मेरा मामा तथा प्यारा भाइ र बहिनीप्रति सदा आभारी छु ।

अन्त्यमा यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सहयोग गर्ने साथीहरू दीपक, भरत, प्रवीण, ललित, अशोकलगायतका सम्पूर्ण साथीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । प्रस्तुत शोधपत्र टड्कन गर्न सहयोग पुऱ्याउने टेकबहादुर चन्द्र र कम्प्युटर सेटिङमा सहयोग गर्नुहुने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

लक्ष्मीराज ओझा

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत एम.एड. चौथो सत्रको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजन पूर्तिका लागि तयार पारिएको हो ।

प्रस्तुत शोधपत्र 'कक्षा नौको नयाँ (२०७३) पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन' शीर्षकमा तयार पारिएको छ । यस शोधपत्रमा कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको आन्तरिक र बाह्य पक्षको अध्ययन गर्नु, दुवै पाठ्यपुस्तकमा रहेका समानता र भिन्नताको अध्ययन गर्नु र दुवै पाठ्यपुस्तकहरूको पाठ्यक्रमअनुरूपताका आधारमा अध्ययन गर्नु जस्ता उद्देश्यहरू समावेश गरी अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययन जम्मा सात अध्यायमा संरचित रहेको छ । पुस्तकालयीय अध्ययन विधिद्वारा प्राथमिक तथा द्वितीयक स्रोतहरूबाट सामग्री सङ्कलन गरी ती सामग्रीहरूलाई अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ भने उक्त अध्ययनबाट निष्कर्ष र सुझावसमेत प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रको अध्याय एकमा शोध गर्ने विषयसम्बन्धी समस्याकथन, अध्ययनको सान्दर्भिकता, अध्ययनको उद्देश्य, अध्ययनको औचित्य, अध्ययनको सीमाङ्कन र शोधको रूपरेखाजस्ता शीर्षकहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

त्यसैगरी प्रस्तुत शोधपत्रको अध्याय दुईमा पूर्वअध्ययन र सैद्धान्तिक अवधारणाअन्तर्गत रहेर सम्बन्धित साहित्यको अध्ययन, पूर्व अध्ययनको महत्त्व, सैद्धान्तिक अवधारणा, भाषा पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको सम्बन्धका साथै भाषा पाठ्यपुस्तक अध्ययन विश्लेषणका आन्तरिक र बाह्य आधारहरूको सैद्धान्तिक पक्ष प्रस्तुत गरिएको छ ।

त्यसैगरी शोधपत्रको अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रियाका बारेमा अध्ययन गरिएको ढाँचा, विधि, क्षेत्र, नमुना छनोट पद्धति तथा तथ्याङ्क सङ्कलनका क्रममा प्रयोग गरिएका प्राथमिक तथा द्वितीयक स्रोतका बारेमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

त्यसैगरी शोधपत्रको अध्याय चारमा कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको आन्तरिक र बाह्य पक्षका आधारमा तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

त्यसैगरी शोधपत्रको अध्याय पाँचमा कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकमा रहेका विषयवस्तु, विधागत प्रस्तुति, नमुना अभ्यास तथा चित्रका विषयमा तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

त्यसैगरी शोधपत्रको अध्याय छमा कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको पाठ्यक्रम अनुरूपताका आधारमा तयार भएका छैनन् कि छैनन् भनेर तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ । विशेष गरेर यसमा भाषिक सिपका चारै उद्देश्यका बारेमा तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

त्यसैगरी शोधपत्रको अध्याय सातमा सारांश, निष्कर्ष, सुझावहरू, उपयोगिता र भविष्यमा अध्ययन गर्न सकिने शीर्षक प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्ययनबाट मुख्य रूपमा निम्नलिखित निष्कर्ष निकालिएको छ :

- नयाँ र पुरानो नेपाली पाठ्यपुस्तकमा विधाको सङ्ख्यात्मक दृष्टिले समानता पाइए तापनि नयाँमा १६ र पुरानोमा १७ वटा पाठ रहेको पाइन्छ ।
- दुवै पाठ्यपुस्तकमा प्रत्येक विधागत पाठको पृष्ठको अन्त्यमा शब्दका अर्थहरू दिइएका छन् ।
- मूल्यका दृष्टिले पुरानोमा मूल्य तोकिएको र नयाँ पाठ्यपुस्तकलाई निःशुल्क गरिएको छ ।
- दुवै पाठ्यपुस्तकका आवरण सजावट, कागजको गुणस्तर, छपाइ, बँधाइ र टिकाउपनका दृष्टिले कमजोर नै देखिन्छन् ।
- दुवै पाठ्यपुस्तकमा सादा र अस्पष्ट चित्रहरू राखिएका छन् ।

विषय सूची

	पृष्ठ
अध्याय एक : शोधपरिचय	१-६
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	४
१.४ सान्दर्भिकता	४
१.५ शोधको औचित्य	५
१.६ अध्ययनको सीमाङ्कन	५
१.७ शोधको रूपरेखा	६
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा सैद्धान्तिक अवधारणा	७-२९
२.१ सम्बन्धित साहित्यको अध्ययन	७
२.१.१ पूर्व अध्ययनको महत्त्व	१४
२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा	१५
२.२.१ भाषा पाठ्यक्रम र भाषा पाठ्यपुस्तकको सम्बन्ध	१८
२.२.२ भाषा पाठ्यपुस्तक अध्ययन विश्लेषणका आधार	२०
२.२.२.१ आन्तरिक वा शैक्षिक आधार	२०
२.२.२.२ बाह्य आधार	२४
अध्याय तिन : विधि र अध्ययन प्रक्रिया	३०-३४
३.१ अध्ययनको ढाँचा	३०
३.२ अध्ययन विधि	३०
३.३ अध्ययनको क्षेत्र	३०
३.४ नमुना छनोट पद्धति	३१
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन पद्धति	३२
३.५.१ तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू	३२
३.५.१.१ प्राथमिक सामग्री	३२
३.५.१.२ द्वितीयक स्रोत	३३
३.६ तथ्याङ्क विश्लेषण	३४
अध्याय चार : आन्तरिक र बाह्य पक्षका आधारमा कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) का पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन	३५-४५
४.१ आन्तरिक आधारमा नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) नेपाली पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण	३५

४.१.१ विषयवस्तुका आधारमा विश्लेषण	३५
४.१.२ नमुना अभ्यासको आधारमा विश्लेषण	३७
४.१.३ चित्रको आधारमा विश्लेषण	४०
४.२ बाह्य पक्षका आधारमा पुरानो (२०६४) र नयाँ (२०७३) नेपाली पाठ्यपुस्तकको विश्लेषण	४१
४.२.१ आवरण पृष्ठ/बनोट	४१
४.२.२ छपाइ र बँधाइको विश्लेषण	४२
४.२.३ अक्षरको आकार र ठाउँ छोडाइ	४३
४.२.४ कागजको स्तर	४४
४.२.५ मूल्य	४४
४.२.६ सुलभता	४५
अध्याय पाँच : निर्धारित भाषा पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन	४६-५२
५.१ निर्धारित भाषा पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन	४६
५.१.१ प्रस्तुत दुई भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त विषयवस्तु	४६
५.१.२ प्रस्तुत दुई भाषा पाठ्यपुस्तकमा विधा तथा प्रस्तुति	४७
५.१.३ प्रस्तुत दुई पाठ्यपुस्तकमा नमुना अभ्यास	४९
५.१.४ चित्रका आधारमा तुलना	५१
अध्याय छ : पाठ्यक्रमअनुरूपताका दृष्टिले कक्षा नौको नयाँ (२०७३) र पुरानो (२०६४) का नेपाली पाठ्यपुस्तकको तुलनात्मक अध्ययन	५३-६५
६.१ पाठ्यक्रम अनुरूपताका दृष्टिले कक्षा नौको पुरानो (२०६४) र नयाँ (२०७३) नेपाली पाठ्यपुस्तकको अध्ययन	५३
६.१.१ उद्देश्य र पाठहरू	५४
६.१.२ भाषिक सिपका आधारमा दुवै पाठ्यपुस्तकको अध्ययन	५५
६.२ सुझाव	६४
अध्याय सात : सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता	६६-७३
७.१ सारांश	६६
७.२ निष्कर्ष	६९
७.३ उपयोगिताहरू	७१
७.३.१ नीतिगत तह	७२
७.३.२ प्रयोगगत तह	७२
७.४ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भाव्य शीर्षकहरू	७३

सन्दर्भग्रन्थसूची

व्यक्तिगत विवरण

व्यक्तिगत विवरण

नाम	:	लक्ष्मीराज ओझा
जन्ममिति	:	२०४७/०२/३०
बाबुको नाम	:	डिल्लीराज ओझा
आमाको नाम	:	गौरीदेवी ओझा
स्थायी ठेगाना	:	कैलाली, मालाखेती : ८
राष्ट्रियता	:	नेपाली
लिङ्ग	:	पुरुष
धर्म	:	हिन्दु
मातृभाषा	:	डोटेली
सम्पर्क नं.	:	०९९-५५९९९५
इमेल	:	ojha.laxmiraj @ yahoo.com

शैक्षिक योग्यता

- एस.एल.सी. - दुर्गालक्ष्मी उ.मा.वि., अत्तरिया
- आइ.ए. - दुर्गालक्ष्मी उ.मा.वि., अत्तरिया
- वि.ए. - दुर्गालक्ष्मी क्याम्पस, अत्तरिया
- एम.एड. - त्रिभुवन विश्वविद्यालय क्याम्पस, कीर्तिपुर, काठमाडौं ।